

พุทธปรัชญากับการตีความความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่ Buddhist Philosophy and the Interpretation of the Meaning of Life in the Modern World

จุฑามาศ ภิญโญศรี
Chuthamas Pinyosri
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Mahasarakham University

*Corresponding Author E-mail: chuthamas952@gmail.com

Received: 2026-05-30; Revised: 2026-07-26; Accepted: 2026-07-29

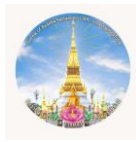
บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพุทธปรัชญาในการตีความความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่ วิเคราะห์ประเด็นสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมายตามแนวพุทธปรัชญา และสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงวิชาการ เพื่อประยุกต์ใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพจากบทความวิชาการภาษาไทยที่ตีพิมพ์ในวารสารในฐานข้อมูล TCI/ThaiJO ซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิต ความสุข คุณภาพชีวิต การรับรู้โลก ความรู้ การดำเนินชีวิต และการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญา ผลการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญามองความหมายของชีวิตมิใช่ในฐานะการแสวงหาความสำเร็จภายนอกหรือความพึงพอใจชั่วคราวเท่านั้น หากเป็นกระบวนการเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง เห็นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย รู้เท่าทันความสุขและความทุกข์ พัฒนาปัญญา และดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทั้งต่อตนเองและสังคม งานวิชาการที่นำมาสังเคราะห์ร่วมกันชี้ว่า ประเด็นหลักของความหมายชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา ประกอบด้วย การเข้าใจความจริงของชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักกาย จิต สังคม และปัญญา การสร้างความสุขอย่างมีคุณค่า การใช้สติและโยนิโสมนสิการในการรับรู้โลก และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีศีลธรรม บทความนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูป กรอบการตีความความหมายของชีวิตเชิงพุทธ 5 มิติ ได้แก่ มิติความจริงของชีวิต มิติความรู้และการรู้เท่าทัน มิติความสุขที่มีคุณค่า มิติการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และมิติการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล ข้อเสนอสำคัญคือ การทำความเข้าใจความหมายของชีวิตในสังคมเปลี่ยนเร็วควรหันกลับมาพิจารณาพุทธปรัชญาในฐานะแหล่งปัญญาสำหรับการพัฒนาชีวิต ไม่ใช่เพียงคำสอนเชิงศาสนพิธี แต่เป็นกรอบตีความโลกและชีวิตที่ยังร่วมสมัยอย่างยิ่งในปัจจุบัน

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา, การตีความ, ความหมายของชีวิต, โลกสมัยใหม่

Abstract

This academic article examines the role of Buddhist philosophy in interpreting the meaning of life in the modern world, analyzes key dimensions of meaningful living from a Buddhist perspective, and synthesizes academic implications for contemporary Thai society. The study employs qualitative documentary research based on Thai-language academic articles published in TCI/ThaiJO journals concerning life, happiness, quality of life, perception

of the world, knowledge, ways of living, and human development in Buddhist philosophy. The findings show that Buddhist philosophy does not interpret the meaning of life merely as the pursuit of external success or temporary pleasure. Rather, it understands life as a process of seeing reality as it is, recognizing conditionality, understanding both happiness and suffering, cultivating wisdom, and living in balance with oneself and society. The reviewed literature consistently suggests that the meaning of life in Buddhist philosophy includes understanding the truth of life, developing quality of life in physical, mental, social, and intellectual dimensions, cultivating valuable happiness, using mindfulness and wise reflection to perceive the world, and coexisting ethically with others. This article proposes a new conceptual framework called the “Five Dimensions of Buddhist Interpretation of Life’s Meaning”: the reality of life, knowledge and awareness, valuable happiness, balanced living, and supportive coexistence. It argues that interpreting the meaning of life in a rapidly changing society should return to Buddhist philosophy not merely as ritual religion, but as a living framework of wisdom for understanding the world and cultivating a meaningful human life.

Keywords: Keywords: Buddhist philosophy, hermeneutics, meaning of life, contemporary society

บทนำ

คำถามเรื่อง ชีวิตมีความหมายอย่างไร เป็นคำถามพื้นฐานของมนุษย์ทุกยุคสมัย แต่ในโลกสมัยใหม่คำถามนี้มีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะมนุษย์ต้องดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และระบบคุณค่า ความสำเร็จในโลกปัจจุบันจึงมักถูกนิยามผ่านการแข่งขัน การบริโภค ความเร็ว และการยืนยันตัวตนจากภายนอก ส่งผลให้หลายคนมีเครื่องมือดำรงชีพมากขึ้น แต่กลับมีความชัดเจนต่อความหมายของชีวิตน้อยลง งานวิชาการไทยที่เกี่ยวกับพุทธปรัชญาจึงหันกลับมาตั้งคำถามว่า ชีวิตที่ดี ชีวิตที่มีคุณค่า และชีวิตที่มีความหมาย ควรอธิบายจากฐานคิดแบบใด และพุทธปรัชญาจะช่วยให้เข้าใจคำถามนี้ได้ลึกเพียงใด

เมื่อพิจารณาในกรอบพุทธปรัชญา ชีวิตมิได้ถูกมองเป็นเพียงการมีอยู่ทางชีวภาพ หรือการสะสมประสบการณ์แห่งความสุขตามความปรารถนาเท่านั้น หากเป็นกระบวนการของรูปนามที่อาศัยเหตุปัจจัยและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บทความเรื่อง “ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท” ชี้ว่า ชีวิตมนุษย์อยู่ภายใต้กฎธรรมชาติและการเกิดดับตามเหตุปัจจัย ส่วนบทความที่ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการชีวิตตามทัศนะของจักรกลนิยมกับปฏิจจสมุปบาท ย้ำว่า ชีวิตในพุทธปรัชญาไม่ใช่สิ่งบังเอิญ แต่เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกและภายในอย่างเป็นระบบ ความหมายของชีวิตจึงไม่อาจแยกจากความเข้าใจเรื่องความจริงของชีวิตได้

ในอีกด้านหนึ่ง พุทธปรัชญาเสนอว่า ความหมายของชีวิตสัมพันธ์กับ วิธีรู้ และ วิธีมองโลก อย่างลึกซึ้ง บทความเรื่อง บ่อเกิดความรู้ในพุทธปรัชญา อธิบายว่า ความรู้ตามแนวพุทธเกิดจากการฟัง การคิด และการภาวนา โดยมีทั้งปรัทโธสะและโยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบสำคัญ ส่วนบทความเรื่อง โลกเชิงปรนัย มุมมองและท่าทีต่อการรับรู้โลกภายนอก เสนอว่า หากมนุษย์รับรู้โลกไม่ตรงตามความเป็นจริง ก็จะทำให้เกิดความ

ยึดมั่นถือมั่นและทุกข์ตามมา แต่หากรับรู้โลกตามความเป็นจริง จะนำไปสู่การรู้เท่าทันและการคลายทุกข์ได้ การตีความความหมายของชีวิตจึงไม่ได้เริ่มจากการหาคำตอบเชิงนามธรรมเท่านั้น แต่เริ่มจากการฝึกวิธมอง วิธรรู้ และวิธีอยู่กับความจริงของโลกอย่างถูกต้องด้วย

นอกจากนี้ งานวิชาการไทยจำนวนหนึ่งยังชี้ว่า พุทธปรัชญาไม่ได้มองความหมายชีวิตในเชิงปัจเจกอย่างคับแคบ หากเชื่อมโยงกับคุณภาพชีวิต ความสุข และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น วนิชญา ชัยยา และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน (2565) เสนอว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทครอบคลุมมิติทางกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และปัญญา ขณะที่พระณัฐภัทร กิจจกาโร (เจริญรักษ์) และพระครูวิบูลธรรมาภรณ์ (ปจฺจนตเสโน) (2562) อธิบายว่า ความสุขในพุทธปรัชญามีระดับและคุณค่าต่างกัน ไม่ใช่เพียงความสุขทางประสาทสัมผัส แต่รวมถึงความสุขที่เกิดจากจิตที่ฝึกดีและปัญญาที่เห็นจริงด้วย งานเหล่านี้สะท้อนว่าความหมายของชีวิตในพุทธปรัชญาเกี่ยวข้องกับคำถามว่า จะมีชีวิตอย่างไร มากพอ ๆ กับคำถามว่า ชีวิตคืออะไร

ในโลกสมัยใหม่ที่ความสำเร็จภายนอกมักถูกยกขึ้นเป็นมาตรวัดคุณค่าชีวิต งานอย่าง วิธีการสร้างความสุขตามหลักพุทธปรัชญา และ ความสุขในองค์กรตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ชี้เพิ่มว่า พุทธปรัชญายังมีพลังในการอธิบายชีวิตร่วมสมัยได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับปัจเจกและระดับองค์กร เพราะช่วยให้มนุษย์แยกแยะระหว่างความสุขชั่วคราวกับความสุขที่มีคุณค่า ระหว่างการเสพกับการพัฒนา ระหว่างการยึดครองกับการรู้จักพอ กล่าวอีกนัยหนึ่ง พุทธปรัชญาไม่ได้ปฏิเสธโลกสมัยใหม่ แต่เสนอเกณฑ์ในการอยู่กับโลกสมัยใหม่อย่างมีสติและความหมายมากขึ้น

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้จึงมุ่งศึกษาว่า พุทธปรัชญาช่วยตีความความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่อย่างไร โดยสังเคราะห์ข้อเสนอจากบทความวิชาการในวารสาร TCI ที่เกี่ยวกับชีวิต ความรู้ ความสุข คุณภาพชีวิต และการดำเนินชีวิต เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถใช้ต่อยอดได้ทั้งในเชิงวิชาการ การเรียนการสอน และการประยุกต์ใช้ในชีวิตร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ

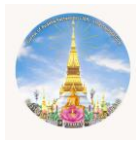
วัตถุประสงค์ของบทความ

1. เพื่อศึกษาบทบาทของพุทธปรัชญาในการตีความความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของชีวิตที่มีความหมายตามแนวพุทธปรัชญาจากงานวิชาการไทยที่ตีพิมพ์ในวารสาร TCI
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอเชิงแนวคิดสำหรับการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมายในสังคมร่วมสมัย

วิธีการศึกษา

บทความนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสารเชิงคุณภาพ โดยคัดเลือกบทความวิชาการและบทความวิจัยภาษาไทยจากวารสารในฐานข้อมูล TCI/ThaiJO ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญา ชีวิต ความหมายของชีวิต ความสุข คุณภาพชีวิต การรับรู้โลก ความรู้ และการดำเนินชีวิตในสังคมร่วมสมัย เอกสารที่นำมาสังเคราะห์เป็นบทความที่ตรวจสอบได้จากหน้าบทความหรือรูปแบบการอ้างอิงของวารสาร ซึ่งช่วยยืนยันข้อมูลผู้เขียน ปี วารสาร ปีที่ฉบับที่ และช่วงหน้าได้ในระดับ

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารมี 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ต้องเป็นบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไทยที่อยู่ในระบบ TCI/ThaiJO ประการที่สอง ต้องมีประเด็นเชื่อมโยงกับพุทธปรัชญาโดยตรง ไม่ว่าจะในมิติชีวิต

ความรู้ ความสุข คุณภาพชีวิต หรือการดำเนินชีวิต ประการที่สาม ต้องมีสาระที่นำมาสังเคราะห์เชิงแนวคิดได้ แม้ว่างานแต่ละชิ้นจะมีลักษณะเป็นบทความวิชาการหรือบทความวิจัยต่างกันก็ตาม การวิเคราะห์ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงตีความและการสังเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อค้นหาแก่นร่วมของข้อเสนองานวิชาการแต่ละชิ้น แล้วพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงกรอบความคิดสำหรับตีความความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่

ข้อจำกัดของการศึกษานี้คือ บทความที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคำว่า ความหมายของชีวิต ในวารสาร TCI มีไม่มากนัก ผู้เขียนจึงจำเป็นต้องสังเคราะห์จากบทความที่อยู่ในวงความหมายเดียวกัน เช่น ชีวิต ความสุข คุณภาพชีวิต การรับรู้โลก และการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธปรัชญา ดังนั้น ข้อเสนอของบทความนี้จึงเป็นการสังเคราะห์เชิงแนวคิดจากฐานข้อมูลที่มีอยู่ มากกว่าการสรุปผลเชิงทดลองหรือเชิงสำรวจเฉพาะประชากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

ผลการศึกษา

พบว่า พุทธปรัชญามองความหมายของชีวิตมิใช่ในฐานะการแสวงหาความสำเร็จภายนอกหรือความพึงพอใจชั่วคราวเท่านั้น หากเป็นกระบวนการเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง เห็นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย รู้เท่าทันความสุขและความทุกข์ พัฒนาปัญญา และดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทั้งต่อตนเองและสังคม งานวิชาการที่นำมาสังเคราะห์ร่วมกันชี้ว่า ประเด็นหลักของความหมายชีวิตตามแนวพุทธปรัชญา ประกอบด้วย การเข้าใจความจริงของชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักกาย จิต สังคม และปัญญา การสร้างความสุขอย่างมีคุณค่า การใช้สติและโยนิโสมนสิการในการรับรู้โลก และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีศีลธรรม บทความนี้เสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูป กรอบการตีความความหมายของชีวิตเชิงพุทธ 5 มิติ ได้แก่ มิติความจริงของชีวิต มิติความรู้และการรู้เท่าทัน มิติความสุขที่มีคุณค่า มิติการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และมิติการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล ข้อเสนอสำคัญคือ การทำความเข้าใจความหมายของชีวิตในสังคมเปลี่ยนเร็วควรหันกลับมาพิจารณาพุทธปรัชญาในฐานะแหล่งปัญญาสำหรับการพัฒนาชีวิต ไม่ใช่เพียงคำสอนเชิงศาสนพิธี แต่เป็นกรอบตีความโลกและชีวิตที่ยังร่วมสมัยอย่างยิ่งในปัจจุบัน

อภิปรายผล

1) พุทธปรัชญาเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจ ความจริงของชีวิต มากกว่าการแสวงหาคำตอบเชิงปลอมใจ

ผลการสังเคราะห์ชี้ว่า จุดตั้งต้นของความหมายชีวิตในพุทธปรัชญาไม่ได้อยู่ที่การสร้างความรู้สึกรดีให้ตนเองเท่านั้น แต่อยู่ที่การเห็นชีวิตตามความเป็นจริง บทความเรื่อง ชีวิตในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทอธิบายว่า ชีวิตเป็นกระบวนการที่อาศัยเหตุปัจจัย และบทความเปรียบเทียบกระบวนการชีวิตตามทัศนะของจักรกลนิยมกับภูิจจสมุปบาท ก็ย้ำว่าชีวิตมนุษย์ไม่ใช่สิ่งเกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่ขึ้นอยู่กับระบบเหตุปัจจัยที่สัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ ความหมายของชีวิตจึงไม่ใช่การตั้งคำถามแบบลอยตัวว่า เกิดมาทำไม เพียงอย่างเดียว แต่คือการเข้าใจว่า ชีวิตกำลังเป็นไปอย่างไร อยู่ภายใต้กฎใด และเราจะวางท่าทีต่อชีวิตอย่างไรเมื่อเห็นเงื่อนไขเหล่านั้นชัดเจน

ข้อค้นพบนี้ทำให้เห็นความแตกต่างสำคัญระหว่างพุทธปรัชญากับการแสวงหาความหมายแบบเน้นอารมณ์ปลอมประโลม เพราะพุทธปรัชญาไม่ได้เริ่มจากการทำให้มนุษย์รู้สึกว่ามีค่า แต่เริ่มจากการพาให้มนุษย์เข้าใจความไม่เที่ยง ความเป็นเหตุปัจจัย และความจริงของทุกข์ก่อน แล้วจึงค่อยขยายไปสู่การดำเนิน

ชีวิตที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง นี่คือเหตุผลที่การตีความความหมายของชีวิตแบบพุทธ ไม่แยกจากการเรียนรู้ความจริงของชีวิตเลย

2) ความหมายของชีวิตในพุทธปรัชญาสัมพันธ์กับ วิธีรู้ และ วิธีมอง

งานเรื่อง บ่อเกิดความรู้ในพุทธปรัชญา ชี้ว่า ความรู้ในพุทธปรัชญามีทั้งสุดมยปัญญา จินตามยปัญญา และภวานามยปัญญา นั้นหมายความว่าชีวิตที่มีความหมายไม่อาจเกิดจากการรับข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ต้องผ่านการคิด พิจารณา และอบรมตนจนเกิดปัญญา ขณะเดียวกัน บทความเรื่อง โลกเชิงปรนัย มุมมองและท่าทีต่อการรับรู้โลกภายนอก เสนอว่า หากมนุษย์รับรู้โลกอย่างผิดเพี้ยน ก็จะทำให้เกิดความยึดมั่นและกลายเป็นทุกข์ แต่หากรับรู้โลกตามความเป็นจริง จะเกิดการรู้เท่าทันและคลี่คลายทุกข์ได้ ความหมายของชีวิตตามแนวพุทธจึงสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการพัฒนาวิธีรู้และวิธีมองโลกของตนเอง

ในมุนี พุทธปรัชญาไม่ได้ให้ความสำคัญกับคำตอบสำเร็จรูปว่าชีวิตควรเป็นแบบใดเท่านั้น แต่เน้นสร้าง เครื่องมือภายใน ให้มนุษย์สามารถอ่านโลกและอ่านชีวิตได้อย่างถูกต้องมากขึ้น เมื่อวิธีมองเปลี่ยน ความหมายของชีวิตก็เปลี่ยนตามไปด้วย จากเดิมที่อาจวัดชีวิตจากการครอบครองหรือการยอมรับของผู้อื่น ก็เปลี่ยนมาเป็นการเข้าใจเหตุปัจจัย เห็นความไม่เที่ยง และใช้ปัญญากำกับการดำเนินชีวิตมากขึ้น

3) ชีวิตที่มีความหมายมิใช่ชีวิตที่มีความสุขแบบฉาบฉวย แต่เป็นชีวิตที่พัฒนาความสุขอย่างมีคุณค่า

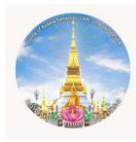
งานวิชาการเกี่ยวกับความสุขตามพุทธปรัชญาให้ข้อเสนอที่ชัดเจนต่อคำถามเรื่องความหมายของชีวิต พระณัฐภัทร กิจจกาโร (เจริญรักษ์) และพระครูวิบูลธรรมาภรณ์ (ปัจจนตเสโน) (2562) ระบุว่า ความสุขในพุทธปรัชญามีหลายระดับ และความสุขที่ประณีตกว่าคือความสุขที่ไม่ขึ้นต่อการเสพอารมณ์ทางประสาทสัมผัสเท่านั้น ด้านจักรพงษ์ ทิพสูงเนิน, ร้อยตำรวจเอก รณชัย ตาแก้ว และเกียรติยศ บุญเจือ (2566) เสนอวิธีการสร้างความสุขตามหลักพุทธปรัชญาในฐานะกระบวนการสร้างดุลยภาพทางชีวิต ขณะที่สิรินทร์ กันยาริยะ และชลันธร กันยาริยะ (2567) ขยายแนวคิดนี้ไปถึงระดับองค์กร โดยชี้ว่าความสุขเชิงพุทธสามารถเชื่อมกับการทำงานและคุณภาพชีวิตร่วมสมัยได้ด้วย

ข้อค้นพบเหล่านี้ทำให้เห็นว่า พุทธปรัชญาไม่ปฏิเสธความสุข แต่แยกแยะว่าความสุขแบบใดมีส่วนสร้างชีวิตที่มีความหมายจริง ชีวิตที่มีความหมายจึงมิใช่ชีวิตที่ไม่มีมีความสุข หากเป็นชีวิตที่รู้จักเลือกและพัฒนาความสุขจากระดับหยาบไปสู่ระดับละเอียด จากความสุขที่ขึ้นต่อวัตถุหรือการบริโภค ไปสู่ความสุขจากความสงบภายใน คุณธรรม และปัญญา ยิ่งชีวิตเชื่อมกับความสุขที่มีคุณค่าได้มากเท่าใด ชีวิตก็ยิ่งมีความหมายมากขึ้นเท่านั้น

4) ความหมายของชีวิตต้องวัดจาก คุณภาพชีวิตทั้งระบบ ไม่ใช่ความสำเร็จด้านใดด้านหนึ่ง

วนิชญา ชัยยา และพระมหาบุญไทย ปุณณมโน (2565) เสนอว่าคุณภาพชีวิตของคนไทยในศตวรรษที่ 21 ตามหลักพุทธปรัชญาเกรวาทครอบคลุม 4 ด้าน คือ กาย จิตใจและอารมณ์ สังคมและสิ่งแวดล้อม และปัญญา งานนี้ช่วยให้เห็นว่า พุทธปรัชญาไม่มองชีวิตแยกส่วน แต่เห็นการดำรงอยู่ของมนุษย์เป็นระบบที่สัมพันธ์กันทั้งหมด ข้อเสนอในแนวเดียวกันยังปรากฏในงานของพระครูศรีวชิรมิต (บุญเชิด ไพโรจน์) สมบูรณ์ บุญโท และสวัสดิ์ อโณทัย. (2568) เรื่อง การบูรณาการพุทธปรัชญาในพระมหากษัตริย์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทยปัจจุบัน

เมื่อมองผ่านกรอบนี้ ความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่จึงไม่ควรถูกลดทอนเหลือเพียงรายได้ ตำแหน่ง หรือการยอมรับทางสังคม เพราะหากชีวิตด้านอื่น ๆ เสียสมดุล ไม่ว่าจะเป็นจิตใจ ความสัมพันธ์ หรือปัญญา ความสำเร็จภายนอกก็ไม่อาจรับประกันความหมายภายในได้ พุทธปรัชญาจึงเสนอเกณฑ์วัดชีวิตที่กว้าง

และลึกกว่า กล่าวคือ ชีวิตมีความหมายเมื่อมนุษย์พัฒนาตนได้อย่างสมดุลและลดเหตุแห่งทุกข์ได้จริง ไม่ใช่เพียงสะสมปัจจัยแห่งความพึงพอใจภายนอก

5) โลกสมัยใหม่ยิ่งเปลี่ยนเร็ว ยิ่งต้องอาศัยสติ ปัญญา และศีลธรรมในการตีความชีวิต

แม้งานหลายชิ้นที่นำมาสังเคราะห์ไม่ได้ใช้คำว่า โลกสมัยใหม่ โดยตรงทุกชิ้น แต่สาระร่วมกันชี้ว่า พุทธปรัชญามีคุณูปการสูงต่อการวางหลักชีวิตในบริบทที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงเร็ว บทความเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามวิถีสังคมชาวพุทธสะท้อนว่าการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนามีมิติทั้งระดับบุคคลและระดับชุมชน ขณะที่บทความเรื่องแนวคิดการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธปรัชญา ชี้ให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมยังใช้กำกับชีวิตในบริบทที่เปลี่ยนไปของสังคมไทยได้อย่างต่อเนื่อง พุทธปรัชญาจึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะในอดีต แต่ยังทำหน้าที่เป็นกรอบตีความชีวิตในทุกช่วงวัยของสังคมร่วมสมัยได้

นัยสำคัญของข้อค้นพบนี้คือ พุทธปรัชญาไม่ได้ให้ คำตอบสำเร็จ แก่ชีวิต แต่ให้หลักสำหรับพิจารณาชีวิตอย่างมีสติและมีปัญญา นั่นคือเห็นความจริงของโลก ไม่หลงไปกับคุณค่าแบบฉาบฉวย รู้จักพอดี มีเกณฑ์ภายในกำกับการเลือก และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเมตตาและรับผิดชอบ เมื่อโลกภายนอกยิ่งเร่งและยิ่งผันผวนหลักภายในแบบนี้จึงจำเป็นต่อการรักษาความหมายของชีวิตไว้ไม่ให้ถูกกระแสภายนอกพัดพาไปง่าย ๆ

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์บทความครั้งนี้ ผู้เขียนขอเสนอกรอบแนวคิด การตีความความหมายของชีวิตเชิงพุทธ 5 มิติ ดังนี้

1. **มิติความจริงของชีวิต** ชีวิตมีความหมายเมื่อมนุษย์เข้าใจว่าชีวิตเป็นกระบวนการของเหตุปัจจัย ไม่ใช่สิ่งคงที่หรือสิ่งที่ควบคุมได้ทั้งหมด การเห็นความไม่เที่ยงและความสัมพันธ์ของเงื่อนไขชีวิต ช่วยให้มนุษย์ไม่หลงยึดชีวิตในแบบตายตัวเกินไป

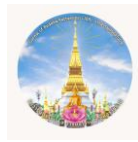
2. **มิติความรู้และการรู้เท่าทัน** ความหมายของชีวิตเกิดจากการพัฒนาวิธีรู้ วิธีคิด และวิธีมองโลกอย่างแยกกาย ผ่านการฟัง การคิด และการภาวนา รวมทั้งการรู้เท่าทันการรับรู้ของตนเอง

3. **มิติความสุขที่มีคุณค่า** ชีวิตมีความหมายไม่ใช่เพราะมีความสุขมากที่สุด แต่เพราะสามารถแยกแยะและพัฒนาความสุขจากระดับหยาบไปสู่ความสุขที่ประณีตและเกื้อหนุนการพัฒนาตนเองได้

4. **มิติการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล** ชีวิตที่มีความหมายต้องเชื่อมโยง จิต สังคม และปัญญาเข้าด้วยกัน ไม่พัฒนาเพียงด้านเดียวจนอีกด้านหนึ่งพร่องหรือเสียสมดุล

5. **มิติการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล** พุทธปรัชญาไม่ได้มองความหมายของชีวิตในฐานะเรื่องส่วนตัวล้วน ๆ แต่เชื่อมกับการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีศีลธรรม เมตตา และความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย

กรอบ 5 มิตินี้ช่วยขยายความเข้าใจว่า ความหมายของชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาไม่ได้อยู่ที่คำตอบเพียงประโยคเดียว แต่อยู่ที่การพัฒนาวิธีอยู่ วิธีรู้ วิธีสุข และวิธีสัมพันธ์กับโลกอย่างถูกต้องและสมดุลมากขึ้นเรื่อย ๆ

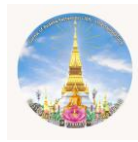

ภาพที่1 AI โมเดลการตีความความหมายของชีวิตเชิงพุทธ 5 มิติ

บทสรุป

บทความนี้แสดงให้เห็นว่า พุทธปรัชญามีศักยภาพสูงในการตีความความหมายของชีวิตในโลกสมัยใหม่ เพราะมิได้ตอบคำถามเรื่องชีวิตด้วยถ้อยคำปลอปใจเพียงอย่างเดียว แต่ให้กรอบคิดที่เชื่อมความจริงของชีวิต การรับรู้โลก ความสุข คุณภาพชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จากการสังเคราะห์บทความในวารสาร TCI พบว่า ความหมายของชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาอยู่ที่การเห็นชีวิตตามความเป็นจริง พัฒนาปัญญา รู้เท่าทันความสุขและความทุกข์ ดำเนินชีวิตอย่างสมดุล และใช้ชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อผู้อื่น

กล่าวอีกนัยหนึ่ง พุทธปรัชญาไม่ได้ปฏิเสธโลกสมัยใหม่ แต่เสนอว่า ท่ามกลางโลกที่เร่งเร็วและเต็มไปด้วยสิ่งล่อใจภายนอก มนุษย์ยังจำเป็นต้องมีหลักภายในสำหรับตีความชีวิตของตนเอง หากไม่มีหลักภายใน ความหมายของชีวิตก็อาจถูกกำหนดด้วยมาตรฐานภายนอกเพียงอย่างเดียว แต่หากมีสติ ปัญญา และความเข้าใจเหตุปัจจัย ชีวิตก็จะไม่เพียง “ดำรงอยู่” หากยัง “ดำเนินไปอย่างมีความหมาย” ได้ด้วย นี่คือคุณค่าร่วมสมัยของพุทธปรัชญาที่ควรถูกนำกลับมาพิจารณาอย่างจริงจังทั้งในแวดวงวิชาการและในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการวิจัยต่อยอดที่เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความหมายของชีวิตในพุทธปรัชญากับกรอบคิดสมัยใหม่ เช่น อัตถิภาวนิยม จิตวิทยาเชิงบวก หรือปรัชญาความสุข เพื่อขยายบทสนทนาทางวิชาการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ในกลุ่มวัยต่าง ๆ เพื่อดูว่ากรอบการตีความชีวิตเชิงพุทธสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตจริงของผู้คนอย่างไร

ข้อเสนอแนะเชิงการศึกษา

สถาบันการศึกษาควรนำประเด็นเรื่องชีวิต ความสุข คุณค่า และการรู้เท่าทันตนเองตามแนวพุทธปรัชญาไปบูรณาการกับการเรียนการสอน ไม่ใช่จำกัดไว้เฉพาะวิชาศาสนาหรือศีลธรรม แต่ใช้เป็นฐานของการพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็นและอยู่เป็นในโลกสมัยใหม่มากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การประยุกต์พุทธปรัชญาในชีวิตร่วมสมัยควรเน้นการฝึกสติ การพิจารณาอย่างแยบคาย การแยกแยะความสุข และการจัดสมดุลชีวิต มากกว่าการยึดเฉพาะพิธีกรรมหรือการรับรู้เชิงศรัทธาเพียงด้านเดียว เพราะหัวใจของความหมายชีวิตเชิงพุทธอยู่ที่การเปลี่ยนวิถีมองและวิธีอยู่กับชีวิตอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จักรพงษ์ ทิพสุณิน รวิช ตาแก้ว และ กิรติ บุญเจือ. (2566). วิธีการสร้างความสุขตามหลักพุทธปรัชญา. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 6(1), 74–84.
- พระณัฐภัทร กิจจกาโร (เจริญรักษ์) และ พระมหาสุรศักดิ์ ปัจจนตเสโน. (2562). ความสุขในพุทธปรัชญา. *วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(2), 93–104.
- พระครูศรีวชิรมิต (บุญเชิด ไพโรจน์) สมบูรณ์ บุญโท และสวัสต์ อโณทัย. (2568). การบูรณาการพุทธปรัชญาในพระมหากษัตริย์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารเซนต์จอห์น (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 28(42), 227–241.
- วนิชญา ชัยยา และ พระมหาบุญไทย ปุณณมโน(2565). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยในศตวรรษที่ 21 ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(2), 181–194
- สิรินทร์ กันยาวิริยะ และ ชีสา กันยาวิริยะ. (2567). ความสุขในองค์กรตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารสถาบันพอดี้*, 1(4), 23–33.